

Ковальчук А.Ю., д.ю.н., доц., Дасюк В.В., аспірант

Київський національний університет технологій та дизайну

АНТИКОРУПЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Анотація. У науковій статті аналізується теорія та практика проведення антикорупційної експертизи як превентивного заходу протидії корупції. Саме корупція, яка укорінилась у державному механізмі, значно негативно впливає на розвиток сучасної економіки, відповідно негативно впливає на забезпечення економічних прав і свобод громадян. Пропонується система заходів удосконалення вітчизняного механізму проведення антикорупційної експертизи в Україні.

Ключові слова: корупція; економіка; право; економічні права; економічні свободи громадян.

Ковальчук А.Ю., д.ю.н., доц., Дасюк В.В., аспірант

Київський національний університет технологій та дизайну

АНТИКОРРУПЦИОННАЯ ЭКСПЕРТИЗА В СИСТЕМЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ ГРАЖДАН

Аннотация. В научной статье анализируется теория и практика проведения антикоррупционной экспертизы как превентивной меры противодействия коррупции. Именно коррупция, которая укоренилась в государственном механизме, негативно влияет на развитие современной экономики, соответственно отрицательно влияет на обеспечение экономических прав и свобод граждан. Предлагается система мероприятий по совершенствованию отечественного механизма проведения антикоррупционной экспертизы в Украине.

Ключевые слова: коррупция; экономика; право; экономические права; экономические свободы граждан.

Kovalchuk A., Dasiuk V.

Kyiv National University of Technologies and Design

ANTI-CORRUPTION EXAMINATION IN THE SYSTEM OF PROVIDING THE ECONOMIC RIGHTS OF THE CITIZENS

Abstract. The scientific article analyzes the theory and practice of anti-corruption expertise as a preventive measure against corruption. It is corruption that is rooted in the state mechanism that negatively affects the development of the modern economy, and accordingly negatively affects the maintenance of economic rights and freedoms of citizens. A system of measures is proposed to improve the domestic mechanism for conducting anti-corruption expertise in Ukraine.

Keywords: corruption; economics; law; economic rights; economic freedoms.

Постановка проблеми. У процесі становлення України як демократичної, правової держави визначальним є створення правового кола наближеного до потреб людей. Нажаль реформування сучасного законодавства у сфері економіки відбувається достатньо стрімко і радикально, подекуди без дотримання норми Конституції України. Особливо негативно цей процес позначився на забезпечення економічних прав та свобод людини і громадянина. Статтею 42 Конституції України визначено, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Також, у цій же статті зазначено, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів

послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [1]. Нажаль, практика забезпечення даної Конституційної норми, з боку державних органів, не відповідає потребам громадян. Одним з факторів таких негативних процесів є високий рівень корупції в Україні. За даними дослідження міжнародної організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції-2019» Україна посідає 126 місце зі 180 країн в індексі сприйняття корупції. Корупція є побічним ефектом роботи державного апарату, адже найчастіше виступає способом тіншового лобювання приватних інтересів. Її деструктивний характер зумовлений тим, що завдяки корупції з легального економічного обігу виводяться величезні фінансові потоки, нарощується потенціал тіншової економіки, відбувається створення перешкод для реалізації державної макроекономічної політики, підрив довіри до влади та криміналізація державного апарату, що, у свою чергу, призводить до втрати державою престижу на міжнародній арені, внутрішньої політичної й соціальної нестабільності, руйнації системи державного й адміністративного управління та безпеки.

Однією з причин такого показника є низька якість, подекуди не ефективність та корупціогенність деяких нормативно-правових актів, що приймаються Верховною Радою України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загально-теоретичні питання антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, що приймаються законодавчими органами, як інструменту боротьби з корупцією аналізувалось в дослідженнях таких українських та закордонних науковців, як В.О. Веклич, Ю.О. Тихомиров, Т.Я. Хабрієва, Е.В. Талапіна, О.Р. Росинська, Ю.М. Бардачов, О.О. Уваров, Е.В. Талапіна, О.В. Кудашкін, С.М. Шевердяєв, А.М. Цирін, А.В. Єрмакова та ін. Разом з тим залишилося поза увагою питання здійснення антикорупційної експертизи у процесі забезпечення прав і свобод людини, а особливо економічних прав.

Метою статті є визначення місця та ролі антикорупційної експертизи у системі забезпечення економічних прав громадян.

Виклад основного матеріалу. Слід констатувати що проблема протидії корупції не втрачає актуальності в Україні, і тому з метою подолання цього негативного явища оголошено початок 62 реформ. З них пріоритетними визначено вісім реформ і дві програми. Однією з головних реформ, яку сьогодні потребує українське суспільство, найнагальнішою, на переконання як експертів, так і простих українців, є боротьба з корупцією.

Забезпечити ефективність антикорупційної діяльності в Україні неможливо без створення ефективних правових механізмів, що виконують превентивну функцію у системі антикорупційної діяльності. Одним з таких механізмів є антикорупційна експертиза нормативно-правових актів, що проводиться Верховною радою України. Науковці досліджуючи явище корупції та методів, інструментів які б їй запобігали, по різному надають визначення дефініції «антикорупційна експертиза». Умовно їх погляди можна розділити: одні вчені у своїх дослідженнях вказують, що експертиза проектів нормативно-правових актів є комплексом заходів по виявленню норм права, що можуть установлювати такі рамки взаємин між агентами, які підвищують ймовірність їх вступу в корупційні взаємодії; інші науковці стверджують, що експертиза не може розглядатися тільки як засіб виявлення корупціогенних чинників, вона поєднана в тому числі з технологією правового моніторингу, а виступає додатковим інструментом забезпечення якості актів, їх більшої ефективності. В окрему категорію можна виділити позицію вчених, що відносять антикорупційну експертизу нормативно-правових актів до виду кримінологічних експертиз [3]. Такі різні підходи

до тлумачення термінології вказують на те, що серед науковців відсутній єдиний підхід до визначення поняття антикорупційної експертизи, її методів і завдань.

Питанню боротьби з корупцією та антикорупційній експертизі присвячено ряд вітчизняних нормативно-правових актів. Так частина 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [4] надає визначення поняттю антикорупційна експертиза та вказує, що антикорупційна експертиза – діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією. Частина 1 та 2 ст. 55 цього ж закону визначає, що метою антикорупційної експертизи є виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза. Обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією.

В свою чергу, ч. 1 ст. 93 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [5] визначає, що кожен законопроект, проект іншого акта після його реєстрації не пізніше як у п'ятиденний строк направляється Головою Верховної Ради України або відповідно до розподілу обов'язків Першим заступником, заступником Голови Верховної Ради України в комітет, який відповідно до предметів відання комітетів визначається головним з підготовки і попереднього розгляду законопроекту, проекту іншого акта, а також у комітет, до предмета відання якого належать питання бюджету, для проведення експертизи щодо його впливу на показники бюджету та відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини, комітет, до предмета відання якого належать питання боротьби з корупцією, для підготовки експертного висновку щодо його відповідності вимогам антикорупційного законодавства та в комітет, до предмета відання якого належить оцінка відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції для підготовки експертного висновку. Кожен законопроект не пізніше як у триденний строк направляється комітетом, до предмета відання якого належать питання бюджету, до Кабінету Міністрів України для здійснення експертизи щодо його впливу на показники бюджету та відповідності законам, що регулюють бюджетні відносини.

Такі повноваження фактично дозволяють комітету здійснювати антикорупційну експертизу будь-яких проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України.

Механізм проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів передбачено Порядком проведення антикорупційної експертизи, що затверджений Наказом Міністерства юстиції «Деякі питання проведення антикорупційної експертизи» [6].

Таке безсистемне, не уніфіковане правове регулювання проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів призводить до низької ефективності такої експертизи. При цьому жоден з перелічених нормативно-правових актів не передбачає відповідальності за неналежне проведення антикорупційної експертизи. Необхідність уніфікації правового регулювання проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів підтверджується позитивним досвідом сусідніх з Україною країн. Так наприклад, в Угорщині закон «Закон про правотворчість» прийнято ще в 1987 р., а в Білорусі закон «Про нормативні правові акти», прийнятий 14.12.1999 р. Вказані закони

систематизують та уніфікують нормотворчу діяльність в країнах, де вони діють. Гарантують законність нормотворчої діяльності, регулюють проведення антикорупційної експертизи та встановлюють відповідальність суб'єктів до компетенції яких належить вчинення відповідних дій.

Висновки. Підводячи підсумки, вважаємо за доцільне прийняти окремий закон, який би систематизував, доповнив та уніфікував порядок здійснення антикорупційної експертизи у процесі нормотворення, в тому числі встановивши чітке коло суб'єктів відповідальних за проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів, що приймаються Верховною Радою України, серед іншого встановивши відповідальність за її неналежне проведення.

Список використаної літератури

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Corruption Index "CPI 2019" (2019). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnuyattya-koruptsiyi-2019>.
3. Головшинский К. И. Диагностика коррупциогенности законодательства [Электронный ресурс] / К. И. Головшинский. – Режим доступа: <http://exjure.ru/law/news.php?newsid=1051.7>.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
5. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20100210>.
6. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#n14>.